

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2006

Tomáš Molnár

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

Fakulta mezinárodních vztahů

Obor: mezinárodní obchod

Rozvojové predpoklady Slovenskej Republiky

Bakalářská práce

Vypracoval: Tomáš Molnár

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Josef Abrhám, PhD

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „název“ vypracoval(a) samostatně. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Praze dne

.....

Podpis

Obsah

1	Úvod	2
1.1	Cieľ práce	3
1.2	Metodika práce	3
2	Základné makroekonomické ukazovatele	4
2.1	Definície	4
2.1.1	Ekonomický rast	4
2.1.2	Hrubý domáci produkt	4
2.1.3	Nezamestnanosť	7
2.1.4	Inflácia	8
2.2	Vývoj makroekonomických ukazovateľov na Slovensku	8
2.2.1	Hrubý domáci produkt	8
2.2.2	Nezamestnanosť	10
2.2.3	Inflácia	12
2.3	Zhrnutie	13
3	Reformy	15
3.1	Daňová reforma	15
3.1.1	Koncepcia daňovej reformy	15
3.1.2	Pre a Proti	17
3.2	Dôchodková reforma	18
3.2.1	Koncepcia dôchodkovej reformy	18
3.2.2	Pre a Proti	19
3.3	Reforma zdravotníctva	20
3.3.1	Koncepcia reformy zdravotníctva	20
3.3.2	Pre a Proti	22
3.4	Súčasnou vládou vykonané a sľúbené zmeny v reformách	22
3.4.1	V daňovej reforme	22
3.4.2	V dôchodkovej reforme	23
3.4.3	V reforme zdravotníctva	23
3.4.4	Dôsledky rozhodnutí novej vlády	23
3.5	Zhrnutie	23
4	Indexy konkurencieschopnosti	25
4.1	World Competitiveness Index	25
4.1.1	Metodika indexu	25
4.1.2	Postavenie Slovenska vo World Competitiveness Indexe	26
4.2	Global Competitiveness Report	27
4.2.1	Metodika indexu	27
4.2.2	Postavenie Slovenska v týchto indexoch	30
5	Záver	31
6	Zoznam použitej literatúry	34
6.1	Knižné publikácie	34
6.2	Elektronické zdroje	34

1 Úvod

Krajina efektívne pôsobiaca v medzinárodnom konkurenčnom prostredí sa musí neustále rozvíjať. Rozvojový potenciál má každá krajina do určitej miery schopnosť sama ovplyvniť. Miera ovplyvniteľnosti rozvojového potenciálu je závislá na otvorenosti ekonomiky v medzinárodnom prostredí, pretože žiadna krajina sa nevyvíja izolovane. Rozvojový potenciál je daný rozvojovými predpokladmi krajiny, konkrétne ich aktuálnym stavom a vývojom v čase. Pre túto prácu rozdelím rozvojové predpoklady na dve základné časti: výkonnosť a konkurencieschopnosť. Výkonnosťou ekonomiky chápeme pozitívny vývoj makroekonomických ukazovateľov, a to hlavne rastom reálneho HDP, stabilnou cenovou hladinou a nízkou mierou nezamestnanosti. Konkurencieschopnosť v tomto prípade má širšiu definíciu: Schopnosť krajiny udržať výkonnosť ekonomiky (sustainable growth) a zvyšovať svoju ekonomickú a spoločenskú úroveň medzi ostatnými krajinami. Podľa tejto definície radíme do konkurencieschopnosti nie len jej ekonomickú vitalitu, ale aj právne a podnikateľské prostredie, úroveň vzdelania a poskytovania zdravotníckej starostlivosti, vedecký potenciál a iné.

V tejto práci popíšem rozvojové predpoklady na príklade Slovenskej Republiky. K úplnému pochopeniu týchto predpokladov pre Slovensko som štruktúroval túto prácu nasledovne. V prvej časti popisujem vývoj základných makroekonomických ukazovateľov, ktoré poslúžia ako dobrý základ na vysvetlenie výkonnosti ekonomického prostredia Slovenskej Republiky. Celá druhá kapitola bude venovaná uskutočneným reformám na Slovensku a ich vplyvu na rozvojové predpoklady, konkrétne na konkurencieschopnosť Slovenska. Tretia kapitola je venovaná vnímaniu Slovenskej ekonomiky v medzinárodnom prostredí z pohľadu nadnárodných ekonomických inštitúcií. Za účelom udržania náväznosti na predchádzajúce kapitoly, ktoré sa venujú popisu rozvojových predpokladov na národnej úrovni, použijem objektívne analýzy medzinárodných inštitúcií, konkrétne indexy konkurencieschopnosti: World Competitiveness Index a Global Competitiveness Report. Záver tejto práce je venovaný zhrnutiu pôvodného stavu, uskutočneným zmenám a predpokladanému vývoju rozvojových predpokladov Slovenska do budúcnosti.

1.1 Ciel' práce

Cieľom tejto práce je zhodnotiť vývoj rozvojových predpokladov na Slovensku počas preroformnej vlády Mikuláša Dzurindu a postavenie Slovenskej Republiky v medzinárodnom konkurenčnom prostredí ostatných krajín. Uvediem tiež niekoľko argumentov, prečo sa Slovensko i napriek uskutočneným reformám neumiestňuje vyššie v indexoch konkurencieschopnosti a aký je predpokladaný vývoj rozvojových predpokladov na Slovensku v najbližšom období.

1.2 Metodika práce

Kvôli konzistentnosti práce som čerpal dáta v prvej časti výlučne zo stránok Štatistického Úradu Slovenskej Republiky (pri HDP je uvedený zdroj Národná Banka Slovenska, ktorý bol použitý z dôvodu väčšej prehľadnosti a vychádza z dát Štatistického Úradu SR). V druhej časti venovanej reformám som kvôli objektívnosti čerpal hlavne z nezávislého ekonomického inštitútu INEKO, ktorý sa už dlhšiu dobu zaoberá monitoringom slovenských reforiem a poskytuje objektívne hodnotenie. V tretej časti som sa rozhodol, z dôvodu veľkého počtu existujúcich indexov konkurencieschopnosti a ich rôznorodosti, použiť dva najcitovanejšie kvoli zachovaniu objektívnosti: World Competitiveness Index publikovaný vo World Competitiveness Yearbook na ročnej bázi švajčiarskym Institute for Management Development od roku 1989 a Global Competitiveness Report publikovaný na ročnej bázi Svetovým Ekonomickým Fórum (World Economic Forum) od roku 1979 (Tento index sa skladá z dvoch podindexov, ktoré bližšie popíšem v danej časti). Kvôli zložitosti týchto indexov a konzistencii mojej práce popíšem metodiku tvorby daných indexov až v príslušnej časti.

Všetky grafy a tabuľky nachádzajúce sa v tejto práci sú mojou vlastnou tvorbou a rozhodnutie ich umiestniť v texte práce a nie v prílohe je založené na snahe udržať plynulosť práce a uľahčiť výklad daných častí.

2 Základné makroekonomické ukazovatele

2.1 Definície

Vzhľadom k rozsahu tejto práce v krátkosti zadefinujem základne makroekonomické ukazovatele, na ktorých popíšem súčasný stav výkonnosti ekonomiky Slovenskej Republiky a jej potencionálny vývoj do budúcnosti .

2.1.1 Ekonomický rast

Z formálneho hľadiska predstavuje ekonomický rast zvýšenie potencionálneho hrubého domáceho produktu¹ (ďalej tiež HDP). Potenciálny hrubý domáci produkt je taká úroveň HDP, ktorú je možné dosahovať pri danom stave technológie a počtu obyvateľstva, a zároveň nedochádzalo k urýchleniu inflácie. V súčasnej dobe sa všeobecne chápe ako úroveň produktu pri prirodzenej miere nezamestnanosti, tzn. takej miere nezamestnanosti, pri ktorej tlaky na mzdy sú v rovnováhe, takže ani nezvyšujú, ani neznižujú mieru inflácie².

2.1.2 Hrubý domáci produkt

Hrubý domáci produkt (HDP) meria objem finálnej produkcie, ktorá bola vytvorená za určité obdobie výrobnými faktormi, ktoré pôsobili na území štátu³. Nejedná sa iba o súčet hodnôt vyrobených tovarov, ale započítavajú sa aj poskytnuté služby. Hrubý domáci produkt je základným indikátorom hospodárskej úspešnosti krajiny. Finálna produkcia tu predstavuje statky, ktoré sú určené pre konečnú spotrebu, investície ale pre export, tzn. nevracajú sa do výroby. HDP nie je možné si zamieňať s hrubým národným produktom (HNP). HNP je hodnota všetkých finálnych tovarov a služieb vyrobených občanmi danej krajiny behom určitého obdobia⁴. Nie je tu teda rozhodujúce, na akom území boli tieto tovary a služby vyprodukované,

¹ Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D.: Ekonomie. Nakladateľstvo Svoboda, Praha 1995, s. 852

² Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D.: Ekonomie. Nakladateľstvo Svoboda, Praha 1995, s. 978

³ Rasmichová, L., Soukup, J.: Makroekonomie – základní kurs. Melandrium 1997, s.17

⁴ Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D.: Ekonomie. Nakladateľstvo Svoboda, Praha 1995, s. 970

ale kto je vlastníkom výrobných faktorov. Väčšina krajín hodnotí výkonnosť svojej ekonomiky pomocou ukazovateľa HDP, ale nájdú sa aj krajiny, ktoré používajú alternatívny ukazovateľ, hrubý národný produkt (HNP). Typickým predstaviteľom je USA.

K meraniu HDP sa používajú tri základné metódy:

- výrobková (produkčná) metóda
- výdajová metóda
- dôchodková metóda

Výrobná metóda spočíva s súčtu hodnôt tovarov a služieb vyprodukovaných v danom roku. Zahrňuje súhrn pridaných hodnôt na všetkých stupňoch výroby. Pridaná hodnota je rozdiel medzi cenou výrobku a predchádzajúceho medziproduktu. Pri výpočte sa ale musia dodržiavať nasledujúce dve pravidlá:

- započítavajú sa iba produkty vyrobené v danom roku
- každý výrobok vstupuje do celkového súčtu iba raz

Výdajová metóda merania hrubého domáceho produktu vychádza z poznatku, že peňažný výdaj za tovary a služby je rovný jeho(jej) hodnote⁵. Za účelom vyvarovania sa dvojitého započítania, posudzujeme iba finálne produkty. Poznáme štyri druhy výdajov:

- výdaje na spotrebu
- výdaje na investície
- verejné výdaje
- čistý export

Výdaje domácností na spotrebu predstavujú predovšetkým predmety krátkodobého použitia., predmety dlhodobého použitia a služby. Táto položka predstavuje takmer 50 percent HDP.

Do položky investícií sa zahrňujú iba reálne investície, nie finančné investície. Reálne investície zvyšujú zásobu kapitálu v ekonomike. Do tejto položky patria tiež výdaje spojené s výstavbou

⁵ Holman, R.: Makroekonomie – středně pokročilý kurs. Nakladatelství C.H.Beck, 2004, s.19

rodinných domov. Táto položka sa potom logicky neobjaví vo výdajoch domácností.

Výdaje štátnych orgánov na nákup tovarov a služieb predstavujú všetky výdaje štátneho sektoru okrem transferových platieb. Transferovou platbou sa rozumie výdaj, za ktorý štát nezíska od príjemcu žiadny tovar alebo službu⁶. Jedná sa napríklad o dôchodky, podporu v nezamestnanosti apod.

Rozdiel medzi exportom a importom sa nazýva čistý export. Musia sa odčítať platby za výrobky a služby dovezené zo zahraničia, pretože tieto produkty neboli vyrobené v domácej ekonomike. Platby za exportované tovary a služby, ktoré sa síce v ekonomike vyrobili, ale nespotrebovali sa musia naopak pripočítať⁷.

HDP vypočítaný dôchodkovou metódou v sebe zahrňuje súčet všetkých dôchodkov. Jedná sa o:

- mzdy a platy vrátane ostatných nákladov na prácu (sociálne a zdravotné poistenie)
- renty
- čisté úroky
- zisky podnikov
- znehodnotenie kapitálu (amortizácia)
- nepriame dane

Podľa toho, aké ceny pri meraní produktu použijeme, rozlišujeme nominálny a reálny produkt. Nominálnym produktom rozumieme produkt meraný v bežných cenách (v cenách daného obdobia). V jeho zmenách sa odráža nie len produkcia, ale aj zmena cenovej hladiny. Keď chceme zistiť, aké množstvo tovarov a služieb bolo v skutočnosti vyrobené, musíme vylúčiť zmeny v cenách. Toho docielime tak, že zvolíme ceny jedného roku a podľa nich potom oceňujeme vyrobené tovary a služby. Tým získame reálny produkt, ktorý sa mení len v závislosti na objeme vyrobených tovarov a služieb.

⁶ Rusmichová, L., Soukup, J.: Makroekonomie – základní kurs. Melandrium, 1997, s.16

⁷ Rusmichová, L., Soukup, J.: Makroekonomie – základní kurs. Melandrium 1997, s.16

2.1.3 Nezamestnanosť

Nezamestnanosť je jedným z kľúčových problémov každej ekonomiky. Je to ukazovateľ, podľa ktorého sledujeme trh práce. Nezamestnanosť sa sleduje pomocou relatívneho ukazovateľa miery nezamestnanosti. Mieru nezamestnanosti môžeme definovať ako pomer počtu nezamestnaných na celkovom počte pracovnej sily⁸, pričom za nezamestnaného je považovaný ten, kto:

- nepracuje
- môže do práce ihneď nastúpiť
- prácu aktívne hľadá

Nezamestnanosť ma priamy vplyv na vývoj HDP. Obdobie vysokej nezamestnanosti sa prejavuje tým, že sa bežný HDP pohybuje pod úrovňou potencionálneho HDP⁹.

Rôzne druhy literatúry uvádzajú štyri typy nezamestnanosti:

- frikčná
- štrukturálna
- cyklická
- dobrovoľná

Frikčná nezamestnanosť je taká nezamestnanosť, keď ľudia z osobných dôvodov opúšťajú svoje zamestnanie a hľadajú si nové. O frikčnej a cyklickej nezamestnanosti hovorí Samuelson nasledujúce: „Dočasná nezamestnanosť je spôsobovaná nepretržitými zmenami v ekonomike. Napríklad novým pracovníkom obvykle zaberie určitý čas vyhľadanie nových možností zamestnania; dokonca i skúsený pracujúci často strávi určitú dobu pri prechode z jedného zamestnania do druhého. Frikčná zamestnanosť sa tak líši od cyklickej nezamestnanosti, ktorá je dôsledkom nízkej úrovni agregátneho dopytu v prostredí so strnulými mzdami a cenami.“¹⁰

Štrukturálna nezamestnanosť je podľa Samuelsona definovaná nasledovne: „Nezamestnanosť, ktorá vzniká tým, že oblastná alebo profesná štruktúra voľných pracovných miest sa nezhoduje

⁸ Rusmichová, L., Soukup, J.: Makroekonomie – základní kurs. Melandrium 1997, s.22

⁹ Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D.: Ekonomie. Nakladatelství Svoboda, Praha 1995, s. 285

¹⁰ Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D.: Ekonomie. Nakladatelství Svoboda, Praha 1995, s. 969

so štruktúrou voľných disponibilných pracovných síl. Môžu existovať určité pracovné príležitosti, ale nezamestnaný pracovníci nemusia mať potrebné znalosti alebo môžu byť voľné miesta v oblastiach, kde nežijú nezamestnaný pracovníci.“¹¹

2.1.4 Inflácia

Inflácia, obecné povedané, znamená všeobecný rast cenovej hladiny v čase. Jedná sa o jav, vyvolaný nadmernou emisiou peňazí. Infláciu meriame rovnako ako nezamestnanosť pomocou relatívneho ukazovateľa miery inflácie. Miera inflácie je definovaná ako miera zmeny cenovej hladiny¹². Cenovú hladinu môžeme merať cenového deflátoru alebo pomocou cenových indexov, medzi ktoré patrí index spotrebiteľských cien (CPI) a index výrobných cien (PPI).

2.2 Vývoj makroekonomických ukazovateľov na Slovensku

2.2.1 Hrubý domáci produkt

Hrubý domáci produkt Slovenskej Republiky zaznamenal v období od roku 2000 do súčasnosti zaujímavý vývoj. Toto obdobie sa dá rozdeliť do dvoch etáp, ktoré boli ovplyvnené rôznymi faktormi, z ktorých vychádza rozdiel vývoja tohto ukazovateľa v danom období.

Prvá etapa od roku 2000-2002 bola poznamenaná nižším rastom HDP. Toto bolo spôsobené nutnosťou upravovania a štandardizácie ekonomického prostredia, “predprípravou” na implementáciu reforiem. Tieto štandardizačné opatrenia mali väčšinou reštriktívny charakter. Preto v tomto období nemal HDP Slovenska vysoký rastový potenciál. Jeden z hlavných motorov rastu, domáci dopyt, bol ovplyvnený poklesom reálnych miezd a stále pretrvávajúcou vysokou mierou nezamestnanosti. A i takto zmenšený domáci dopyt, bol uspokojovaný nie len domácim ale stále do väčšej miery aj zahraničným dopytom. Ako dôsledok tohto bolo prehĺbenie schodku obchodnej bilancie, ktorý taktiež pôsobil nepriaznivo na vývoj hrubého domáceho produktu Slovenskej Republiky.

Druhá etapa od roku 2003-2006 je charakteristická implementovaním rozsiahlych štrukturálnych reforiem, zvýšením záujmov investorov o Slovensko, zlepšením ekonomického prostredia a tým

¹¹ Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D.: *Ekonomie*. Nakladateľstvo Svoboda, Praha 1995, s. 980

¹² Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D.: *Ekonomie*. Nakladateľstvo Svoboda, Praha 1995, s. 306

pádom postupným zvyšovaním zamestnanosti. Na začiatku tohto obdobia bol veľkou hnacou silou HDP zvýšený prílev priamych zahraničných investícií. Ten mal postupne za následok, ako investície nabiehali do chodu, postupné zvyšovanie zamestnanosti a celkovej životnej úrovne v Slovenskej Republike. Preto v posledných dvoch rokoch zvýšil svoju úlohu a podiel na raste hrubého domáceho produktu domáci dopyt. Ten mal postupne za následok rýchlejšie rastúci import, ktorý ale rastie pomalšie ako export, ktorý je zvyšovaný nabiehaním investícií na plnú výrobu.

Tieto pozitívne efekty sa najviac prejavili v roku 2006, resp. v treťom kvartáli tohto roku, keď HDP Slovenska rástlo úctyhodných 9,8 percent. Toto číslo zaradilo Slovensko medzi svetovú elitu rýchlo sa rozvíjajúcich ekonomík ako Čína, India a pobaltské krajiny. Veľkým pozitívom na tomto raste je, podľa vyjadrení Štatistického úradu Slovenskej Republiky a guvernéra Národnej Banky Slovenska, že i keď je tak vysoký vôbec nenaznačuje "prehrievanie" ekonomiky a nebude mať veľký vplyv na infláciu. Toto tvrdenie vychádza zo štruktúry rastu. A to, že ekonomika sa ešte stále nepohybuje nad potenciálom, ale postupne sa vytvárajú nové výrobné kapacity. Tým pádom, ako uvedené v definícii ekonomického rastu v úvode tejto časti, sa potencionálny hrubý domáci produkt v Slovenskej Republike zvyšuje a do budúcnosti má ešte priestor na ďalší rast. Dopyt je ťahaný najmä zahraničným dopytom a preto nebude mať vplyv na infláciu. Zároveň tento vysoký rast bol spôsobený "predzásobením" veľkých investícií najmä v automobilovom priemysle, ktoré v tomto období spúšťajú výrobu. A ako vieme zo skúseností zo zahraničia (napr. z Českej Republiky pri spustení výroby v Kolíne), že toto predzásobenie má za následok vyšší export v budúcnosti, ktorý pozitívne ovplyvní vývoj HDP. Preto by sa mal takýto rast udržať ešte minimálne v 1. polroku budúceho roku a potom spomaliť na 7-8 percent. Dopyt je taktiež v tomto období zvyšovaný postupným nárastom zamestnanosti, ktorá rast sa v poslednom období ešte zvyšuje.

Zdroj: www.nbs.sk

2.2.2 Nezamestnanosť

Nezamestnanosť, ktorá je s pomedzi krajín EU druhou najväčšou, je veľkým problémom na Slovensku. Existuje niekoľko metód zisťovania tejto hodnoty (napr. Eurostat, ŠÚ SR, MPSVR). Ja použijem dáta zo Štatistického úradu Slovenskej Republiky, ktorý zisťuje nezamestnanosť podľa výberového zisťovania pracovných síl, keďže táto hodnota patrí medzi najviac citované.

Vysoká nezamestnanosť na Slovensku je z veľkej časti nepríjemným dedičstvom vlády rokov 1993-1998, keď prebiehali na Slovensku neštandardné privatizácie štátnych podnikov, ktoré neskôr vyústili v ich krachu a prepúšťaní veľkého počtu pracovných síl. Pozitívne na vývoji nezamestnanosti na Slovensku je jej klesajúca tendencia, keď v treťom kvartáli 2006 dosahovala „len“ 12,8 percent, čo je historické maximum.

Veľmi nepriaznivo pôsobí rozloženie nezamestnanosti na Slovensku medzi „bohatým“ západom a „chudobným“ východom. Popri 3-4 percentnej nezamestnanosti v Bratislavskom kraji sú na východe krajiny regióny s nezamestnanosťou presahujúcou 30 percent. Dôsledok tohto vývoja je neaktraktívnosť týchto regiónov, a to nie z hľadiska pracovnej sily, ktorej vzdelanosť je na vyššej úrovni, ale nedostatočnou infraštruktúrou.

Vplyv ďalších faktorov spôsobujúcich takto vysokú nezamestnanosť môže byť samostatným témom, preto sa o nich vyjadrím iba v krátkosti na doplnenie vykreslenia reálnej situácie na Slovensku.

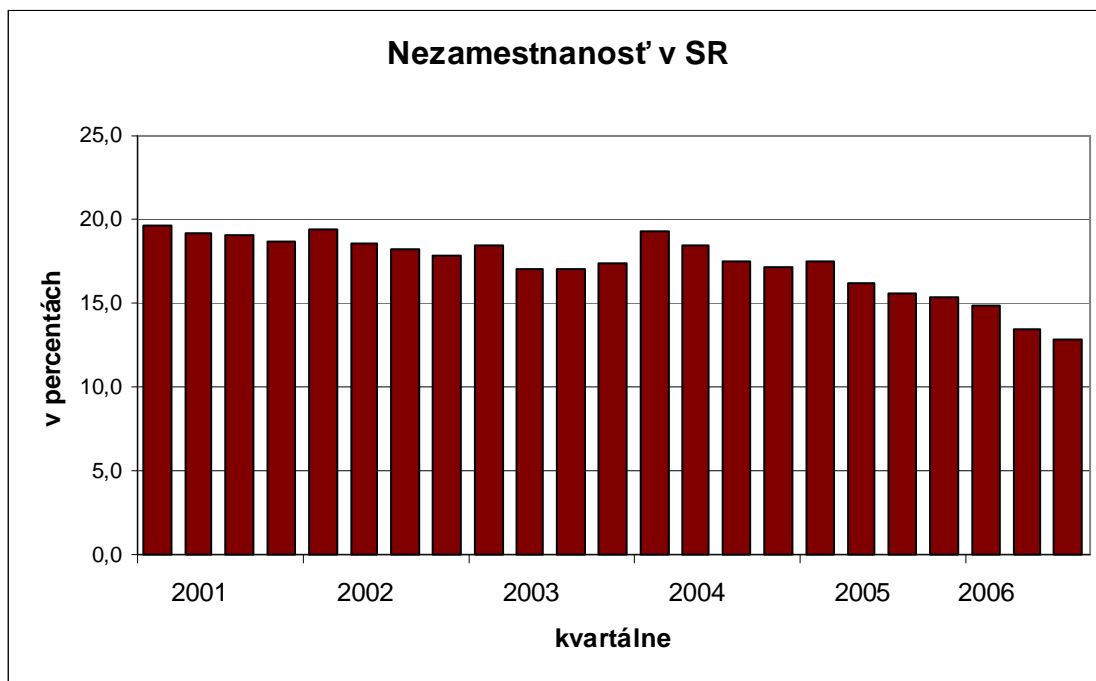
Rómska menšina tvoriaca 5-10 percent (podľa oficiálneho sčítania ľudí 5 percent, ale mnoho ľudí patriacich to tejto menšiny neuvádzali svoju národnosť ako rómsku, preto v tomto prípade je lepšie používať údaje z mimovládnych organizácií zameraných na monitoring tejto menšiny) celkovej populácie trpí skoro 100-percentnou nezamestnanosťou. Podľa mimovládnych organizácií mapujúcich túto komunitu, majú jej príslušníci slabo alebo vôbec vyvinutý návyk na pravidelnú pracovnú dobu. Preto i keď si sú schopný nájsť prácu, väčšinou si ju nie sú schopný udržať. Tento problém tzv. „odvyknutia si“ od práce trápi aj ľudí, ktorí boli dlhšiu dobu nezamestnaný.

Druhým problémom tohto charakteru v nezamestnanosti je práca na čierno. Tento fenomén je dedičstvom z minulých rokov a pozitívne je, že je pomaly na ústupe. Ale napriek tomu sa stále odhaduje, že tvorí okolo 50 – 100 tisíc pracovných miest na Slovensku. Čo je pri dnešnom počte 341,6 tisíc nezamestnaných veľký podiel.

Ako viditeľné z priloženého grafu, má nezamestnanosť na Slovensku klesajúcu tendenciu a to vo všetkých skupinách:

- dlhodobu nezamestnaných (nad 1 rok)
- strednodobu nezamestnaných (6 mesiacov až 1 rok)
- krátkodobu nezamestnaných (do 6 mesiacov)

a všetkých vekových kategóriách. Podľa zverejnených prognóz Štatistického Úradu Slovenskej Republiky má nezamestnanosť klesnúť v budúcom roku na 11-12 percentnú hranicu a udržateľných a prijateľných 6-8 percent má dosiahnuť do 3-5 rokov.

Zdroj: ŠÚ SR

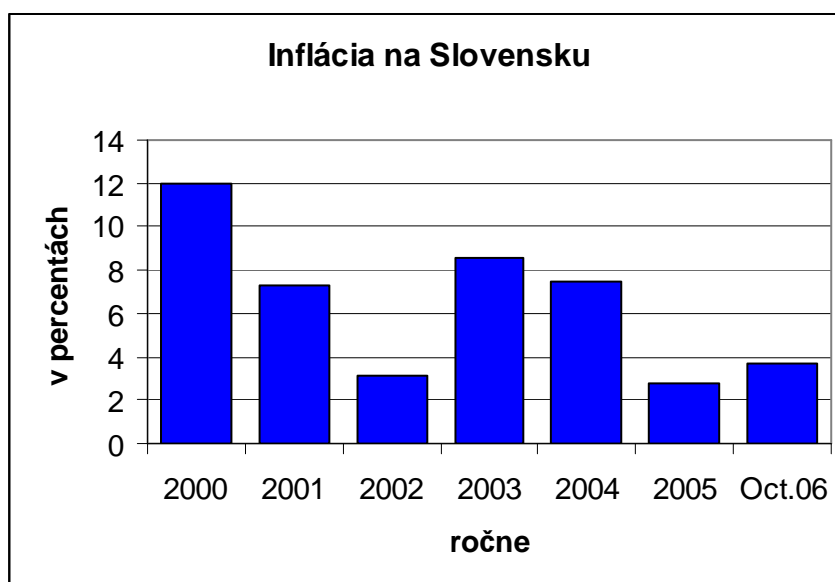
2.2.3 Inflácia

Vývoj inflácie na Slovensku v začiatku tohto storočia, ako viditeľné z priloženej tabuľky, bol veľmi nesúrodý. Z čoho sa dá vyvodiť, že faktory ovplyvňujúce infláciu sa vyvíjali rozdielnym tempom. Na lepšie pochopenie tohto vývoja rozdelím infláciu na dve časti: jadrovú a celkovú. Jadrová inflácia je inflácia očistená od vplyvov zmien regulovaných cien nájomného a energií, kdežto celková tieto zmeny zahrňuje.

Zmeny regulovaných cien sa menia skokovo a so vstúpením Slovenskej Republiky do Európskej únie, tým pádom väčším otvorením trhu, existovali a stále pretrvávajú tlaky na vyrovnanie týchto cien s cenami v západnej Európe. Keďže regulované ceny boli a ešte stále sú pod úrovňou západných krajín, sú tieto tlaky veľké a zvyšovanie týchto cien viedlo k takému nárastu inflácie. Na druhej strane jadrová inflácia, ktorá je najviac ovplyvňovaná domácim dopytom zaznamenala rozdielny – miernejší vývoj. Sila domáceho dopytu sa prejavovala do inflácie najviac v rokoch 2003-2004, keď bol evidentný nárast životnej úrovni na Slovensku a panovali všeobecne pozitívne očakávania, čo viedlo k zvýšenej spotrebe. V rokoch 2005-2006 sa pomaly podarilo dostať túto infláciu pod kontrolu efektívnou monetárnou politikou. Ďalším faktorom, ktorý pomohol spomaleniu inflácie bol výmenný kurz slovenskej koruny. Zpevňovanie kurzu vedie

k zlacňovaniu importu, čím sa domáci dopyt presúval na zahraničné tovary a služby a tým pádom neovplyvňoval negatívne infláciu.

I keď sa v dnešnej dobe inflácia pohybuje okolo 4 percent a referenčná sadzba na prijatie eura v roku 2009 je na úrovni 2,8 percenta, nevidia predstavitelia Národnej Banky Slovenska problém s jej dodržaním na budúci rok. Pozitívom v tomto ohľade boli kroky novej vlády, ktorej sa podarilo presadiť spomalenie rastu regulovaných cien a v niektorých prípadoch i ich zníženie. Taktiež vývoj na trhu ropy môže priaznivo ovplyvniť budúročnú infláciu a napomôcť záväzku k dodržaniu Maastrichtského kritéria inflácie. Na základe týchto podmienok a záväzku Slovenskej Republiky prijať euro v roku 2009 pristúpila centrálna banka k rade opatrení, ktoré majú zabezpečiť splnenie inflačného kritéria na prijatie eura.

Zdroj: ŠÚ SR

2.3 Zhrnutie

Z údajov uvedených v tejto časti je evidentný pozitívny vývoj daných makroekonomických ukazovateľov. To znamená, podľa úvahy v úvode, že výkonnosť slovenskej ekonomiky je v súčasnosti v dobrej kondícii a je možné predpokladať jej priaznivý vývoj aj do budúcnosti. Z troch uvedených ukazovateľov je pre Slovenskú Republiku najlepšie vyznievajúci ekonomický rast meraný reálny HDP, resp. jeho prírastkom. Inflácia je ešte v tomto období vyššia, ale už

v budúcom roku by sa jej rast mal dostať do rozpätia, v ktorom bude možné splniť Maastrichtké inflačné kritérium. Najhoršie z pomedzi daných ukazovateľov je na tom nezamestnanosť, ktorá je stále vysoká. Ale aj tu je možné sledovať pozitívnu tendenciu na jej znižovanie. I keď v tomto ukazovateli bude ideálna hranica dosiahnutá až v strednodobom horizonte.

3 Reformy

Slovenská vláda spustila radu reforiem, najvýznamnejšie sú daňová reforma, dôchodková reforma a reforma zdravotníctva, ktoré do značnej miery zasiahli ako obyvateľstvo tak aj ekonomiku Slovenskej Republiky. Vďaka týmto reformám si vláda vyslúžila radu medzinárodných uznaní a Slovensko získalo označenie „reformný tiger Strednej a Východnej Európy“. Napriek veľkému uznaniu si tieto reformy vyslúžili istú vlnu nevôle na Slovensku a pravdepodobne zapríčinili opätovné nezvolenie pravicovej vlády vo voľbách v roku 2006.

V tejto časti mojej práce popíšem jednotlivu tri hlavné a najviac diskutované reformy, ich koncepciu a pre a proti. Ja nutné uviesť, že bývala vláda si vytýčila prijatie viaceru reforiem, mimo týchto troch, ale ich realizácia bola v priebehu volebného obdobia sťažená a v niektorých prípadoch dokonca zmarená (napr. Reforma vysokého školstva) z dôvodu straty nadpolovičnej väčšiny v parlamente.

3.1 Daňová reforma

Slovenský Parlament schválil 28.10.2003 hlavný zákon daňovej reformy – rovnú daň. Od začiatku roku 2004 platí na Slovensku jednotná 19-percentná daň z príjmov pre občanov a firmy a rovnaká je aj daň z pridanej hodnoty, v ktorej bola zrušená dualita a zavedená jednotná daň. Dôležité je v taktiež pripomenúť, že tento zákon získal i podporu časti opozície. Hneď po schválení sa navrhovateľ tohto zákona a „strojca“ daňovej reformy Ivan Mikloš vyjadril takto: “Je to kľúčový zákon. Som presvedčený, že reforma prinesie zásadné zlepšenie podnikateľského prostredia, zvýšenie motivácie pracovať, šoriť a investovať”.¹³

3.1.1 Koncepcia daňovej reformy

Potrebu reformy daňového systému si vyžiadala do značnej miery nepriehľadná a často nespravodlivá situácia v daňovej oblasti. Daňový systém bol naposledy reformovaný v roku 1993, keď ekonomika prechádzala z plánovaného na tržné hospodárstvo. Od tej doby

¹³ Denník SME, vydanie zo 29.10.2003

zaznamenal daňový systém mnoho čiastočných, často nesystémových zmien, čo viedlo k situácii, kde v roku 2003 bolo na Slovensku len u dani z príjmov 212 výnimiek a iných podobných ustanovení (výnimky – 90 položiek, príjmy, ktoré nie sú súčasťou základu dane – 19 položiek, oslobodenie od dane – 66 položiek, rôzne sadzby dane – 37 položiek). Táto komplikovaná a neprehľadná situácia mala za dôsledok, že veľký počet daňovníkov hľadal spôsoby ako „optimalizovať“ svoje daňové zaťaženie, resp. vyhýbať sa plateniu daní.

Na základe hlavne týchto dôvodov sa slovenská vláda rozhodla o zásadnú reformu daňového systému. Túto vôľu deklarovala vo svojom programovom vyhlásení zo dňa 4.11.2002 nasledovne:

- sprehľadniť daňové zákony,
- znížiť priame dane,
- analyzovať možnosti zavedenia rovnej dane,
- posilniť vlastné daňové príjmy obcí,
- stanoviť vlastné daňové príjmy VÚC,
- nový systém horizontálneho finančného vyrovnávania,
- zabezpečiť prísny, priamy, spravodlivý a efektívny výber daní a znižovať sadzby
- obmedziť daňové úniky,
- zjednodušiť daňovú legislatívu,
- novelizovať tie časti daňových zákonov, ktoré umožňujú nejednoznačný výklad,
- zjednodušiť sankčný systém v daňovej oblasti,
- zvážiť možnosti zjednotenia sadzieb dane z príjmu,
- presun daňového zaťaženia z priamych daní na nepriame dane,
- prehodnotiť uplatňovanie sadzieb majetkových daní,
- zvážiť systém stimulačných daňových nástrojov pre bytovú výstavbu¹⁴

Je nutné podotknúť, že konečná podoba daňovej reformy zohľadňuje všetky tieto body z programového vyhlásenia vlády.

z dedičstva a darovania. Tieto dane vôbec neslúžili svojmu účelu, keď v obidvoch prípadoch sa vlastne danilo, čo už bolo raz zdanené a hlavne dané operácie neprinášali žiadnu pridanú hodnotu pre národné hospodárstvo.

¹⁴ Programové vyhlásenie vlády zo dňa 4.11.2002

Daňová reforma je založená na niekoľkých zásadách zdaňovania, ktoré tvoria základné kamene celého systému. Jedná sa o spravodlivosť (každá vec a objekt má byť zdaňovaný rovnakou sadzbou) a proporcionalitu, neutrálnosť, vylúčenie duplicity zdanenia, jednoduchosť, jednoznačnosť a účinnosť. Ďalej dôležitou charakteristikou tejto reformy bolo presunutie daňového bremena z priamych na nepriame dane (DPH a spotrebná daň), pretože tie sú priehľadnejšie a ľahšie sa vyberajú. Súčasťou tejto reformy bolo aj zrušenie niekoľkých daní, ktoré boli považované za nesystémové a ich výnos bol zanedbateľný. Jedná sa hlavne o daň

3.1.2 Pre a Proti

Ako uvedené v úvode hlavné dôvody pre daňovú reformu boli: nepriehľadnosť a komplikovanosť doterajšieho daňového systému, tiež jeho diskriminačnosť a demotivačnosť a občania a podnikateľské subjekty si pýtali reformu daní. Ďalší dôvod bol, že k podobnej reforme sa v minulosti odhodlali už iné krajiny a profitovali z toho. Napr. Írsko, Nový Zéland a Estónsko. U Írska a Nového Zélandu sú tieto reformy považované za začiatok ich hospodárskeho zázraku. A hlavne Írsko bola krajina, ku ktorej sa Slovensko prirovnávalo.

Medzi hlavné dôvody proti reforme, resp. proti zníženiu priamych daní, patrila obava o zníženie príjmov v štátnom rozpočte. Ale ako je všeobecne známe, zníženie daní nemusí automaticky znamenať zníženie príjmov z nich (Lafferova krivka). Tu by som rád uviedol, že dané spriehľadnenie a zníženie daní v Slovenskej Republike skutočne viedli k vyšším daňovým výnosom. Ďalšou obavou bola z možného zvýšenia cien základných potravín a liekov z dôsledku zvýšenia sadzby dane z pridanej hodnoty na tieto tovarové skupiny. Táto obava sa taktiež nepotvrdila a ukázalo sa, že slovenský trh bol natoľko konkurenčný, že ani zvýšenie tejto sadzby nevedlo k zvýšeniu cien týchto tovarov. Ako hlavný dôvod proti tejto reforme, ktorý je typicky prezentovaný ľavicovo orientovanými predstaviteľmi, je nesolidárnosť danej reformy, pretože táto reforma ruší progresiu zdaňovania a zavádza lineárnu daň. V tejto otázke asi neexistuje správna odpoveď, ale rád by som tu uviedol, že i pri lineárnej sadzbe dani platia občania z vyššími príjmami viac, ale pri zachovaní proporcionality. A zároveň táto reforma zavádza pojem zápornej dani, ktorá slúži pre skupiny s najnižšími príjmami.

3.2 Dôchodková reforma

Slovenský parlament schválil s účinnosťou od 1.1.2004 potrebné zákony, ktoré spúšťajú tzv. dôchodkovú reformu na Slovensku. Počas prvého roka sa na trhu formovali dôchodkové správcovské spoločnosti, ktoré tvoria tzv. 2. pilier dôchodkovej reformy a do ktorých si ľudia môžu vlákať polovicu svojich sociálnych odvodov (9 percent) od 1.1.2005.

3.2.1 Konceptia dôchodkovej reformy

O reforme dôchodkov sa hovorí v skoro všetkých štátoch Európy a to hlavne z dôvodu nepriaznivého demografického vývoja. Obyvateľstvo v Európe starne a postupne sa stane priebežný systém vyplácania dôchodkov neudržateľný s tým ako bude poberateľov pribúdať a prispievateľov ubúdať. Na Slovensku vyvolal potrebu dôchodkovej reformy ešte jeden faktor a to nespravodlivosť dôchodkového systému, v ktorom sa dôchodky veľmi nelíšili u ľudí s rôznymi príjmami počas aktívneho obdobia života. Preto mala táto reforma za cieľ vyššie a spravodlivejšie dôchodky, o ktorých budú môcť občania sami rozhodovať.

Základom slovenskej reformy je vytvorenie už spomenutého 2., tzv. kapitalizačného, piliera a tým pádom prechod z priebežného a fondový dôchodkový systém, samozrejme s prechodným obdobím. V ktorom môžu občania sporiť na dôchodok v správcovských spoločnostiach, ktoré podliehajú veľmi prísnej kontrole zo strany štátu. Pre úplnosť uvediem, že 1. pilier pozostáva zo Sociálnej poisťovne, ktorej činnosť sa nemení a 3. pilier, ktorý funguje na Slovensku už od roku 1997, sa skladá z rôznych spoločností, ktoré poskytujú tzv. doplnkové dôchodkové poistenie.

K 1.1.2005 bolo na trhu 9 dôchodkových správcovských spoločností, z ktorých 3 boli do konca roka nútené opustiť trh pre nenaplnenie kvóty 50 000 sporiťel'ov. Občania mali možnosť slobodne vstúpiť alebo prechádzať medzi týmito spoločnosťami do 30.6.2006. Do tejto doby využilo túto možnosť 1 500 000 občanov, čo predčilo očakávania a iba dokazuje atraktivnosť tejto reformy. Povinný vstup do tohto 2. piliera majú všetci noví účastníci pracovného procesu, t.j. skončení študenti stredných a vysokých škôl.

Zároveň bol v tejto komplexnej reforme zmenený aj priebežný systém vyplácania dôchodkov, ktorý bude od roku 2007 čisto zásluhový a nebude až do takej miery solidárny.

Základnými výhodami tohto systému je dedičnosť účtov, takže pozostalý majú nárok na už nasparené peniaze. Druhou výhodou je, že s prechodom na tento systém sa neviažu žiadne

dodatočné náklady jak na strane štátu taktiež na strane obyvateľstva a preto je otvorený všetkým skupinám.

Je nutné podotknúť, že hlavným kritériom atraktívnosti tohto 2. piliera je vek. Pretože je nutné sporiť min. 10 rokov (zo zákona) a viac, aby dôchodok z 1. a 2. piliera prevýšil dôchodok iba z 1. piliera (Sociálnej poisťovne).

3.2.2 Pre a Proti

Hlavný argument pre túto reformu je, ako už bolo spomenuté, neudržateľnosť doterajšieho systému, inými slovami každoročne sa prehlbujúci deficit Sociálnej poisťovne. To má za dôsledok niekoľko faktorov. Hlavným je demografický vývoj, ďalšie skôr typické pre Slovensko sú vysoká nezamestnanosť a úniky od platenia odvodov. Ďalší problém, ktorý sa podarilo vyriešiť vďaka tejto reforme bolo dosiahnutie väčšej spravodlivosti v systéme vyplácania dôchodkov a to, bez zbytočných dodatočných nákladov. Problém, síce priamo nesúvisajúci s touto reformou, ale vďaka nej čiastočne vyriešený, je zvýšenie povedomia ľudí o aktuálnosti a akútnosti zabezpečenia na starobu. Mnoho ľudí vďaka tejto reforme, si začalo uvedomovať tento problém, a 1 500 000 účastníkov v 2. pilieri, je dôkazom jeho pochopenia a potreby riešenia vzniknutej situácii.

Opäť ako v predchádzajúcej reforme, i v tejto sa najviac negatívnych ohlasov dostalo z rad ľavicovejšie orientovaných politických strán a hnutí. Najviac je jej vytykané zníženie solidarity medzi občanmi. Na tomto mieste by som rád uviedol, že tento argument si našiel veľkú odozvu v nižších príjmových skupinách obyvateľstva, ktorý sa obávajú možnosti nižších dôchodkov ako za predošlého systému. Preto sa mnohý z nich rozhodli nevstúpiť do 2. piliera a tým vzniká potencionálny problém – neudržateľnosti systému v budúcnosti a potreba väčšej reštriktívy vo fiškálnej oblasti.

Tieto argumenty je bohužiaľ, v dnešnej dobe, ťažko kvantifikovať, pretože možnosť vzniknutia týchto negatív je závislá od mnoho faktorov dnes ešte neznámych. Ako napr. vývoj zhodnotenia uložených prostriedkov v správcovských spoločnostiach, mnohé zmeny ohlasované ľavicovými stranami pri ich výhre vo voľbách a ich dopady, apod.

3.3 Reforma zdravotníctva

Vláda začala faktickú realizáciu reformy zdravotníctva 2.decembra 2003 vzatím na vedomie dokument – Koncepcia poskytovania zdravotnej starostlivosti v SR. Tento dokument pojednáva o hlavných príčinách finančnej nerovnováhy v slovenskom zdravotníctve a o opatreniach, ktoré pomôžu ju vyriešiť. 12. decembra 2003 bol vzatý Vládou SR na vedomie dokument – Stratégia reformy zdravotníctva, ktorý obsahuje tri fázy priebehu reformy:

- stabilizačné opatrenia (zastavenie rastu dlhu,)
- systémové opatrenia (zefektívnenie fungovania zdravotného poistenia)
- sieťové opatrenia (zvýšenie efektívnosti a kvality poskytovateľov)

Nutnosť reformy dokazuje i veľký nárast vonkajšieho dlhu zdravotníctva na Slovensku, ktorý pred reformou vzrástol v období od roku 2000 do roku 2002 o 6,21 mld. SKK po započítaní zdrojov na oddĺženie (väčšinou z privatizácie). Bez týchto zdrojov vzrástol dlh v rovnakom období o hrozivých 14,85 mld. SKK pri mesačnom zvyšovaní o 600 mil. SKK.

3.3.1 Koncepcia reformy zdravotníctva

Hlavným cieľom reformy bolo zastaviť hrozivo narastajúci dlh slovenského zdravotníctva. Z finančného hľadiska je zdravotnícky systém v rovnováhe ak platí dvojité rovnosť:

$$\text{Ponuka} = \text{Finančné zdroje} = \text{Dopyt}$$

Lenže pri súčasných trendoch v zdravotníctve (starnutie populácie, rozšírenie neprenosných (kardiovaskulárne, onkologické, apod.) a chronických chorôb, vývoj nových, finančne náročnejších technológií a rastúcich očakávaniach obyvateľstva), nevhodných východiskách (zdedená socialistická štruktúra zdravotníckych zariadení, založená na rozsiahlej sieti nemocníc s dorazom na fyzickú dostupnosť), bezplatnosti, široko koncipovanom Liečebnom Poriadku a pri neodbornom vedení (väčšina nemocníc a ostatných inštitúcií súvisiacich so zdravotníctvom bola manažovaná lekármi a nie ekonómami) máme prebytok ponuky pri prebytku dopytu, pričom obidva faktory prevyšujú disponibilné zdroje v zdravotníctve.

Vzniknuté nerovnováhy v slovenskom zdravotníctve bolo treba korigovať a to zvyšovaním efektívnosti systému (na strane ponuky), mobilizáciou zdrojov zvýšením spoluúčasti pacienta (na strane finančných zdrojov) a znížením očakávaní na strane obyvateľstva (na strane dopytu).

Tieto kroky boli politicky implementované hlavne do zmeny 6 zákonov: zákon o zdravotnom poistení, o zdravotných poisťovniach a úrade pre dohľad, o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, o záchranej službe, o zdravotnej starostlivosti a o rozsahu zdravotnej starostlivosti hradenej z verejného zdravotného poistenia.¹⁵

Nové pravidlá zaviedli poplatky za návštevu praktického i odborného lekára (20 SKK), ďalej boli spoplatnené služby, ktoré súvisia so zdravotnou starostlivosťou, ale sami o sebe ňou nie sú – doprava 2SKK/km, stravovanie a ubytovanie – 50 SKK, poplatok za vydanie liekov – 20 SKK. Tieto poplatky mali za hlavný cieľ regulovať nadmernú spotrebu zdravotnej starostlivosti a taktiež čiastočne pokryť náklady súvisiace s týmito službami.

Ďalej bolo zavedené nové zloženie kategorizačnej komisie, v ktorej po novom mali prevahu ekonómovia nad lekármi. Taktiež bol pozmenený rokovací poriadok kategorizačnej komisie s cieľom štandardizovať a stransparentniť kategorizačný proces.

Zo systémových opatrení boli najdôležitejšie korigovanie očakávaní ľudí jasným a jednoznačným definovaním tých služieb, ktoré budú naďalej plne alebo čiastočne hradené z povinného zdravotného poistenia, jasné vymedzenie povinného a nepovinného zdravotného poistenia s cieľom zvýšenia objemu súkromných zdrojov a zníženia neformálnych platieb a zachovania plurality zdravotných poisťovní ako základ zdravého konkurenčného prostredia a efektívneho nákupu zdravotníckych služieb pre pacienta.

Medzi sieťové opatrenia radíme implementáciu decentralizácie s jasne vymedzeným vlastníkom a zodpovedným manažérom s postupnou korporatizáciou nemocníc.

Týmto krokom boli dosiahnuté viacero typov nemocníc (štátne, VÚC, obecné, verejnoprospešné a privátne)¹⁶.

¹⁵ Informatívny materiál o stratégii reformy zdravotníctva, prerokovaný Vládou Slovenskej Republiky 12.3.2003 a vzatý na vedomie

¹⁶ Informatívny materiál o koncepcii poskytovania zdravotnej starostlivosti v SR, prerokovaný Vládou Slovenskej Republiky 2.12.2003 a vzatý na vedomie

Tu je nutné uviesť, že táto kapitola pojednáva iba rámcovo o reforme zdravotníctva, preto som v nej nezachádzal do konkrétnejších detailov a ponechal väčšinu informácií vo všeobecnom charaktere.

3.3.2 Pre a Proti

Hlavným pozitívom tejto reformy bolo zastavenie rastu dlhu zdravotníctva a hlavne zastavenie plytvania zdravotníckymi službami (pred reformou priemerný Slováčik navštívil lekára 16-krát ročne, kdežto priemerný Európan iba 7-krát ročne). Ďalším veľkým pozitívom bolo spriehľadnenie procesu kategorizácie liekov a tým vylúčenie možnosti ovplyvňovať rozhodnutia komisie. Táto reforma taktiež zefektívnila systém riadenia zdravotníckymi zariadeniami prinesením ekonomického aspektu.

I pri tejto reforme bol najviac vyzdvihovaný jej „neľudský“ aspekt, keď boli presunuté na občanov formou priamych platieb niektoré náklady na zdravotnícku starostlivosť. Ďalším protiargumentom pri tejto reforme bola obava zo skrytej privatizácie nemocničných zariadení a strata štátnej kontroly nad nimi.

Tu by som rád uviedol, že daná reforma mala i „ľudskú“ tvár a myslela na sociálne slabšie obyvateľstvo formou rôznych úľav a výnimiek z poplatkov. A zo zahraničných skúseností (typický príklad Austrália) vieme, že poloprivatizácia alebo tzv. PPP projekty (Public Private Partnership) v zdravotníctve môžu pomôcť zefektívniť ich fungovanie.

3.4 Súčasnou vládou vykonané a sľúbené zmeny v reformách

Bývalá opozícia na čele so stranou SMER a jej predsedom Róbertom Ficom sľubovala niekoľko zmien vo vykonaných reformách ak sa dostane do vlády. SMER vyhral parlamentné voľby v lete 2006 a pomaly začal so zmenami. Nasledujúce kapitoly popisujú už vykonané i plánované zmeny novej vlády v reformách.

3.4.1 V daňovej reforme

V daňovej reforme boli doposiaľ vykonané dve zmeny. A to zavedenie tzv. „milionárskej dani“ cez znižovanie nezdaniteľného minima. Je to vôbec prvý krát v tomto storočí, čo Slovensko

pristúpilo k zvýšeniu dani z príjmov, i keď nepriamo. Druhou zmenou je zavedenie druhej, zníženej dani z pridanej hodnoty z liekov a zdravotníckych pomôcok. Týmto krokom bola narušená rovná daň na Slovensku.

3.4.2 V dôchodkovej reforme

Zatiaľ sa o zmenách v dôchodkovej reforme len uvažuje, ale z vyjadrení Róberta Fica je zrejmé, že s najväčšou pravdepodobnosťou dôjde k zdobrovoľneniu 2. piliera dôchodkového systému a zníženia veľkosti odvodov do neho.

3.4.3 V reforme zdravotníctva

Medzi prvými krokmi novej vlády bolo zrušenie poplatkov v zdravotníctve a zastaveniu privatizácie, resp. premeny na akciové spoločnosti, nemocníc.

3.4.4 Dôsledky rozhodnutí novej vlády

Tieto kroky novej vlády sú všeobecne vnímané ako „kozmetické“ úpravy. A zatiaľ je možné iba polemizovať o hĺbke ich dôsledkov. Z môjho pohľadu týmito opatreniami došlo k spomaleniu reforiem a odsunutie možných problémov na budúce generácie.

3.5 Zhrnutie

Z údajov uvedených v tejto časti je evidentných niekoľko tendencií vo vývoji prostredia v Slovenskej Republike. Na jednej strane je to štandardizácia ekonomického a spoločenského života a na strane druhej je to odklon od sociálnych hodnôt, resp. ich presúvanie. Faktom, ale určite zostáva, že vykonané reformy mali pozitívny vplyv na vývoj konkurencieschopnosti Slovenskej Republike. Určite aj vďaka nim zaznamenala Slovenská Republika úctyhodný rast výkonnosti a boli vytvorené predpoklady na skvalitnenie tohto rastu. Takto boli vnímané reformy z medzinárodného pohľadu. V rámci Slovenskej Republike je vnímanie týchto zmien rozdielne. Ich sociálny dopad na obyvateľstvo bol možno až príliš veľký a razancia s ktorou boli uskutočnené až príliš rýchla. Benefity týchto reforiem jak pre obyvateľstvo tak pre štát

v strednodobom horizonte sú nepochybiteľné. Ale ich krátkodobý mierne negatívny efekt, zveličovaný rôznymi populistickými výrokmi na slovenskej politickej scéne, mal za následok ich nepriameho odmietnutia cez nezvolenie proreformnej vlády. Tento vývoj má podľa môjho názoru za následok „nevzdelanie“ slovenského obyvateľstva, aby bolo schopné vidieť budúce pozitíva týchto reforiem. Zásahy to týchto reforiem uskutočnené novou vládou majú síce za následok ich zmiernenie a preto boli prijaté pozitívne, ale ich dlhodobý dopad môže pôsobiť negatívne.

4 Indexy konkurencieschopnosti

V tejto kapitole popíšem dva najviac citované indexy konkurencieschopnosti, ich zloženie a postavenie Slovenska v nich v porovnaní s ostatnými krajinami vyšegráckej štvorky. Pre zaujímavosť uvediem v tabuľkách daných indexov aj Čínu.

4.1 *World Competitiveness Index*

World Competitiveness Index publikovaný v World Competitiveness Yearbook na ročnej bázi švajčiarskym Institute for Management Development od roku 1989 si získal všeobecnú obľubu a uznanie širokej verejnosti pre svoje široké spektrum hodnotenia.

4.1.1 Metodika indexu

Tento index hodnotí a zoraďuje krajiny podľa ich schopnosti vytvoriť a udržať prostredie, v ktorom podniky môžu dosiahnuť konkurencieschopnosti. Vychádza z predpokladu, že bohatstvo sa tvorí primárne na podnikovej úrovni (či už súkromnej alebo štátnej), ale tieto podniky existujú v istom národnom prostredí, ktoré im umožňuje alebo naopak znemožňuje možnosť konkurovať na domácom a medzinárodnom poli. Na základe týchto predpokladov bolo národné prostredie rozdelené do štyroch základných skupín:

- ekonomická výkonnosť
- efektivita vlády
- podniková sféra
- infraštruktúra

A každá z týchto základných skupín je rozdelená do piatich podskupín:

- ekonomická výkonnosť – domáca ekonomika, medzinárodný obchod, medzinárodné investície, zamestnanosť a úroveň cien

- efektívnosť vlády – verejné financie, fiškálna politika, inštitucionálny rámec, podniková legislatíva a sociálny rámec
- podniková sféra – produktivita, trh práce, financie, manažérske praktiky a názory a hodnoty
- infraštruktúra – základná, technologická a vedecká infraštruktúra, zdravotníctvo a životné prostredie a vzdelanie

Týchto 20 podskupín zohľadňujú viac ako 300 kritérií (niektoré viac, niektoré menej). Každá podskupina má rovnakú váhu v celkovom výsledku (5 percent) a ich agregácia vedie k celkovej hodnote, na základe ktorej sa môžu krajiny zoradiť. V roku 2006 bolo podľa tohto indexu zoradených 61 krajín.¹⁷

4.1.2 Postavenie Slovenska vo World Competitiveness Indexe

Krajina	2006	2005
USA	1	1
Hongkong	2	2
Singapur	3	3
Island	4	4
Dánsko	5	7
Austrália	6	9
Kanada	7	5
Švajčiarsko	8	8
Luxembursko	9	10
Fínsko	10	6
Čína	19	31
Česko	31	36
Slovensko	39	40
Maďarsko	41	37
Poľsko	58	57

Zdroj: www.imd.ch

Slovensko bolo jednou z 21 krajín a regiónov, ktoré si polepšili svoje miesto oproti roku 2005. S pomedzi 20 hodnotených krajín v roku 2006 Slovensko osadilo 14. priečku, keď horšie skončili Maďarsko, Grécko, Portugalsko, Slovinsko, Taliansko a Poľsko. Zaujímavé je, že v roku 2005 bolo Maďarsko ešte pred Slovenskom.

Z podrobnejšej analýzy publikovanej Institute for Management Development vyplývajú

¹⁷ www.imd.ch

“objektívne” slabiny Slovenska, ktoré ho radia na tak nízke priečky. Na Slovensku ešte stále nefunguje kapitálový trh, pretrvávajú vysoká miera nezamestnanosti, energetická náročnosť ekonomiky je príliš vysoká, podiel high-tech exportu je veľmi nízky, na rozbehnutie podnikania stále treba vysoký počet dní a veľmi nízke sú aj výdavky na vedu a výskum.

Značnú váhu v danom indexe majú aj priamo nemerateľné faktory získavané z odpovedí manažérov a odborníkov ako napr. etika v podnikaní, služby zákazníkom a ich spokojnosť, kredibilita manažérov a zodpovednosť ekonomických lídrov voči verejnosti. V týchto podskupinách dostáva Slovensko stále veľmi nízke hodnotenie, čo signalizuje nevyvinutú kultúru podnikania a neformálneho správania. V tejto oblasti sa jedná o dedičstvo z prechádzajúceho režimu a zmeny v nej nabiehajú len veľmi pomaly s “dozrievaním” spoločenského a ekonomického prostredia.

Ďalším nezanedbateľným faktorom takéhoto nízkeho hodnotenia je fakt, že väčšina reforiem tohto typu prináša pozitívne výsledky v hodnoteniach konkurencieschopnosti až v dlhšom období a naopak v krátkom horizonte môže mať až negatívne dôsledky, pokiaľ zmeny sú rýchle a radikálne. Toto negatívne hodnotenie sa najviac môže prejaviť v, už vyššie spomínaných nemerateľných faktorov, pretože manažéri môžu zmeny v krátkodobom časovom horizonte hodnotiť ako záťaž.

4.2 Global Competitiveness Report

Jedná sa o najstarší index konkurencieschopnosti vydávaný ročne od roku 1979 Svetovým Ekonomickým Fórum. Jeho výhodou je, že porovnáva krajiny jak z makroekonomického tak z mikroekonomického pohľadu.

4.2.1 Metodika indexu

Poradie je určované kombináciou verejne dostupných štatistických dát a výsledkami prieskumu medzi podnikovými lídrami (Executive Opinion Survey). Tento rok bolo v spolupráci s partnerskými inštitúciami dotazovaných vyše 11 000 podnikových lídrov, aby zhodnotili 125 krajín.

Táto správa o konkurencieschopnosti sa skladá z dvoch indexov – hlavného Global Competitiveness Index a vedľajšieho Business Competitiveness Index, ktorý slúži ako výborný komplement k prvému s dorazom na mikroekonomické aspekty.

Global Competitiveness Index bol po prvýkrát predstavený v ročenke 2001-2002, kedy bol vytvorený v spolupráci s profesormi Jeffrey Sachsom a John McArthurom. Ako sa menila svetová ekonomika, tak sa postupne menil i tento index, aby čo najlepšie vystihoval momentálnu situáciu a faktory, ktoré podporujú konkurencieschopnosť a rast najviac. Tento index bol na začiatku tvorený tromi základnými indexmi (piliermi), ktoré sú všeobecne uznávané ako veľmi dôležité pre ekonomický rast:

- index makroekonomického prostredia
- index kvality verejných inštitúcií
- technologický index

Pre aktuálne vydanie Global Competitiveness Report doznalo tvorenie indexu značných zmien, aby reflektovalo najnovší teoretický a empirický výskum v ekonomickej oblasti. Aktuálny index je tvorený 90 premennými, z ktorých 60 vychádza z výsledkov prieskumu medzi podnikovými lídrami (Executive Opinion Survey) a 30 z verejne dostupných štatistických dát. Tieto premenné sú usporiadané do 9 kategórií, kde každá kategória reprezentuje oblasť, ktorá je považovaná za dôležitú pre konkurencieschopnosť:

- inštitúcie
- infraštruktúra
- stabilný makroekonomický rámec
- dobrý zdravotná starostlivosť a základné vzdelanie
- vyššie vzdelanie a tréning
- efektívny trh
- schopnosť absorbovať benefity existujúcich technológií
- sofistikované výrobné procesy
- inovácie

Správa konštatuje, že ako sa krajina vyvíja, mzdy majú tendenciu rásť a aby tieto zvýšené príjmy boli udržateľné, musí sa zvýšiť produktivita, aby bola krajina naďalej konkurencieschopná.

Keďže krajiny vo svete sú v rôznych štádiách vývoja a z toho dôvodu iné faktory spôsobujú zvyšovanie produktivity, boli všetky krajiny rozdelené do troch základných štádií vývoja podľa komplexnosti operácií v ekonomike na:

- krajiny s prevahou základných výrobných faktorov (factor-driven)
- krajiny s prevahou zefektívňovania procesov (efficiency-driven)
- krajiny s inovačným potenciálom (innovation-driven)

V krátkosti sa dá tento proces vývoja krajiny popísať nasledovne. V prvej fáze, krajiny konkurujú na základe svojej vybavenosti výrobnými faktormi (nevzdelaná pracovná sila a prírodné zdroje). Ako sa dvíhajú postupne mzdy, krajina sa presúva do druhého štádia, kde musí vyvinúť efektívnejšie výrobné procesy a kvalitu, aby bola konkurencieschopná. V poslednej fáze, krajina musí vyvíjať nové produkty za použitia najnovších technológií a inovácií.

Keďže vplyv každej kategórie je v každom štádiu vývoja krajiny iný, majú tieto kategórie rôzne váhy v závislosti na HDP na obyvateľa danej krajiny.¹⁸

Business Competitiveness Index bol tento rok prezentovaný Harvardským profesorom Michael E. Porterom, popredným súčasným ekonomickým teoretikom. Ako už bolo spomenuté, tento index sa zameriava na škálu špecifických podnikových faktorov, ktoré môžu zvyšovať efektivitu a produktivitu. Skladá sa z dvoch podindexov:

- index podnikových činností a stratégií
- index kvality domáceho podnikateľského prostredia

Prezentáciu tohto indexu formuloval Porter takto:” Svetová ekonomika nie je hra s nulovým súčtom. Veľa krajín môže zvýšiť svoju prosperitu, pokiaľ dokáže zvýšiť svoju produktivitu. Hlavná výzva v ekonomickom vývoji teda je, ako vytvoriť podmienky pre rapídny a udržateľný rast produktivity.”

¹⁸ en.wikipedia.org/wiki/Global_Competitiveness_Report

4.2.2 Postavenie Slovenska v týchto indexoch

Global Competitiveness Index

Krajina	2006	2005
Švajčiarsko	1	4
Fínsko	2	2
Švédsko	3	7
Dánsko	4	3
Singapur	5	5
USA	6	1
Japonsko	7	10
Nemecko	8	6
Holandsko	9	11
Veľká Británia	10	9
Česko	29	29
Slovensko	37	36
Maďarsko	41	35
Poľsko	48	43
Čína	54	48

Zdroj: World Economic Forum

Business Competitiveness Index

Krajina	2006	2005
USA	1	1
Nemecko	2	2
Fínsko	3	3
Švajčiarsko	4	8
Dánsko	5	4
Holandsko	6	7
Švédsko	7	11
Veľká Británia	8	5
Japonsko	9	9
Hongkong	10	17
Česko	32	26
Maďarsko	39	38
Slovensko	40	43
Poľsko	53	44
Čína	64	54

Ako vidno v prvom indexe (Global Competitiveness Index) jeho pozmenenie viedlo oproti minulému roku k veľkým zmenám v prvej desiatke. Keď Švajčiarsko zosadilo z trónu USA, ktoré viedlo tento index niekoľko rokov.

Slovensko si oproti minulému roku pohoršilo o jednu priečku, keď sa umiestnilo na 37. priečke. Medzi najväčšie problémy Slovenska, na základe rozsiahleho dotazníka, patrí stále neefektívna byrokracia štátnej správy. Slovensko tiež niekoľko rokov dopláca na zlú infraštruktúru, rozšírenú korupciu a prístup k finančným prostriedkom. Aj pri tomto indexe si treba uvedomiť, že niektoré zmeny prevedené v ekonomike v rokoch 2003-2004 sa doňho pozitívne premietnu až v strednodobom horizonte.

V rámci druhého indexu (Business Competitiveness Index) Slovensko ako jediná krajina z vyšeštríckej štvorky zaznamenala zlepšenie, čo je len dôkazom, že prevedené reformy na Slovensku sú pozitívne vnímané a Slovensko má predpoklady stať sa lídrom v tomto regióne.

5 Záver

Z poznatkov uvedených v tejto práci a na základe úvahy o rozvojových predpokladoch v úvode práce môžem teraz pristúpiť k zhodnoteniu ich aktuálneho stavu, ich vývojových tendencií a ich predpokladanej budúcej podobe v Slovenskej Republike.

V úvode som rozvojové predpoklady rozdelil na dve základné časti: výkonnosť a konkurencieschopnosť.

Výkonnosť slovenskej ekonomiky, ako je evidentné z uvedených dát v prvej časti, má pozitívny vývoj a existujú predpoklady, že tento vývoj bude pokračovať. Ale nie každý z uvedených ukazovateľov prispieva k tomuto vývoju rovnako. Hrubý domáci produkt dosahuje najlepšie výsledky a preto v najväčšej miere prispieva k zlepšovaniu výkonnosti slovenskej ekonomiky. V poslednom období sa v ňom priaznivo premietli realizované zahraničné investície, ktoré postupne prechádzajú do plnej výroby. Jedná sa hlavne o veľké investície v automobilovom a strojárskom priemysle. Z daných údajov, s ohľadom na už do činnosti uvedené investície a pri veľkom množstve stále sa iba realizujúcich investícií je možné predpokladať, že hrubý domáci produkt si udrží takto vysoký rast i do budúcnosti.

Druhý skúmaný ukazovateľ – inflácia, má v súčasnosti ešte stále nie najpriaznivejší vývoj, ale podľa dostupných prognóz je možné uviesť, že v blízkej budúcnosti sa i tento ukazovateľ dostane do dobrej kondície. Už v budúcom roku sa predpokladá inflácia na úrovni iba 2,8 percenta, čo umožní Slovensku na jednej strane splniť Maastrichtské inflačné kritérium pre prijatie eura a na strane druhej tento vývoj umožní aj tomuto ukazovateľovi lepšie ovplyvniť výkonnosť Slovenska.

Posledný ukazovateľ analyzovaný v mojej práci – nezamestnanosť, patrí medzi dlhotrvajúce problémy slovenskej ekonomiky. Jej súčasný stav pôsobí veľmi nepriaznivo na výkonnosť ekonomiky. Rozhodujúci pri tomto ukazovateli z hľadiska budúcnosti je jeho súčasný i predpokladaný vývoj. V tomto aspekte môžeme na Slovensku pozorovať klesajúcu tendenciu. Nezamestnanosť by sa mala, podľa dostupných prognóz, znížiť v budúcom roku na 11-12 percent a dosiahnuť hranicu 6-8 percent v priebehu 3 až 5 rokov (túto hodnotu dosahujú okolité krajiny s výnimkou Poľska už v súčasnosti).

Konkurencieschopnosť Slovenskej Republiky bola popisovaná v druhej a tretej časti tejto práce. V druhej časti, ktorá bola venovaná exkluzívne realizovaným reformám, môžeme pozorovať

niekoľko tendencií, ktoré priaznivo ovplyvňujú konkurencieschopnosť Slovenskej Republiky už v súčasnosti alebo budú ovplyvňovať v budúcnosti. Prvou takouto tendenciou je štandardizácia ekonomického prostredia a to hlavne v daňovej oblasti. Zjednodušením a spriehľadnením daňového systému sa dosiahol dvojitý pozitívny efekt. Na jednej strane zníženie a spriehľadnenie daní viedlo k väčšej motivácii pracovať a k menšej motivácii „optimalizovať“, resp. neplatiť dane. Z tohto dôvodu došlo i pri znížení dani k väčšiemu daňovému výnosu. Na druhej strane, tieto zlepšené podmienky, ktoré sú v súčasnosti výhodnejšie ako vo všetkých okolitých krajinách, viedli k zvýšeniu atraktívnosti Slovenskej Republiky ako investičnej destinácie. Dôchodkovou reformou sa podarilo vyriešiť narastajúci problém neudržateľnosti predošlého deficitného sociálneho systému, ktorý sa ešte stále dotýka veľkého počtu okolitých krajín. Táto reforma sa snažila zvýšiť zodpovednosť a rozhodovaciu schopnosť obyvateľstva o svojej budúcnosti. Na to nadväzuje ďalší spoločný problém postkomunistických krajín – deficitné zdravotníctvo. Slovenská republika riešila tento problém reformou zdravotníctva. Táto reforma mala pozitívny vplyv na zastavenie rýchlo narastajúceho dlhu v slovenskom zdravotníctve. Zaviedla niekoľko reštriktívnych opatrení, štandardizovala väčšinu procesov a previedla časť nákladov priamo nesúvisujúcich so zdravotnou starostlivosťou na občanov. Všetky tieto reformy mali z ľavicovo-orientovaného politického prostredia spoločný negatívny charakter, a to nesolidárnosť, resp. nesociálnosť. Rozsah tejto problematiky presahuje rámec mojej práce preto sa jej v závere nebudem naplno venovať. Uvediem len, že súčasná ľavicová vláda už urobila niekoľko zmien v daných reformách, ktoré ich na jednej strane „zmäkčujú“, ale na strane druhej znižujú ich efektívnosť a v niektorých prípadoch dokonca ohrozujú ich účinnosť. V tretej časti je popisovaná konkurencieschopnosť Slovenskej Republiky z pohľadu dvoch najcitovanejších indexov konkurencieschopnosti. Obidva tieto indexy zhodne pozitívne hodnotia vykonané zmeny na Slovensku, hlavne vo forme reforiem, ale zároveň vytýkajú Slovenskej Republike radu nedostatkov. Pozitívnejšie ako aktuálne umiestnenie Slovenskej Republiky v týchto indexoch je vývoj jej umiestnenia. Kým okolité krajiny majú skôr tendenciu v týchto rebríčkoch klesať, Slovenská Republika v niektorých rastie alebo minimálne si udržuje svoju pozíciu. Vývoj v rebríčkoch poukazuje na fakt, že Slovenská Republika na rozdiel od okolitých krajín už urobila väčšinu zásadných zmien, ktorými do značnej miery kompenzuje svoje nedostatky. Po tomto úvode môžem pristúpiť k zodpovedaniu prvej načrtnutej otázky v celi tejto práce a to: prečo sa Slovenská Republika aj napriek uskutočneným reformám umiestňuje na nižších pozíciách v indexoch konkurencieschopnosti?

Táto otázka ma niekoľko odpovedí. V prvom rade si treba uvedomiť, že priaznivé makroekonomické ukazovatele dosiahnuté v poslednom roku sa ešte nestihli premietnuť do týchto indexov. Taktiež makroekonomická situácia krajiny tvorí len časť z daného hodnotenia. Ostatné hodnotiace kritéria sú v prípade Slovenskej Republiky vnímané v súčasnosti viac negatívne. Najviac sú Slovenskej Republike vyčítané: vysoká nezamestnanosť, nefungujúci kapitálový trh, veľká štátna byrokracia a nie veľmi fungujúca mikroštruktúra, hlavne v odľahlých regiónoch Slovenska. Na rozdiel od makroeconomickej situácie je riešenie týchto problémov dlhodobejšou záležitosťou. Napriek tomu vývoj týchto oblastí môžeme vnímať pozitívne. Nezamestnanosť sa postupne znižuje, kapitálový trh pomaly nabieha na efektívne fungovanie, štátna správa sa zefektívňuje a taktiež sa postupne v Slovenskej Republike vytvára zdravé podnikateľské prostredie s fungujúcimi vzťahmi. Posun v týchto parametroch hodnotenia bude mať tiež dopad na umiestnenie najmä ohľadom na okolité krajiny, bol neskorší priebeh štandardizácie ekonomického prostredia. Ten bol spôsobený hlavne nepriaznivým politickým prostredím v období 1993-1998.

Druhou formulovanou otázkou v cieľi tejto práce bolo: Aký je predpokladaný vývoj rozvojových predpokladov v Slovenskej Republike?

Poznatky uvedené v tejto práci preukázali, že Slovenská Republika a jej ekonomika sa skutočne mení, a to smerom k ekonomike lepšej, výkonnejšej a s lepšími predpokladmi k vyššej konkurencieschopnosti. Keďže ekonomika je postupne stabilizovaná, vláda Slovenskej Republiky už nie je nútená implementovať krátkodobé stabilizačné opatrenia a môže sa viac sústrediť na rozvoj konkurencieschopnosti a zároveň hľadanie vhodného sociálneho modelu spoločnosti. Dnešná vláda má neľahkú úlohu nájsť vhodnú kombináciu medzi rastom konkurencieschopnosti a zdravého sociálneho prostredia. Vyriešenie vytýkaných nedostatkov v rozvojových predpokladoch zo strany medzinárodných inštitúcií, hlavne nefungujúca mikroštruktúra a vzťahy medzi subjektmi ekonomiky, sa nedá upraviť žiadnym opatrením, ale je skôr funkciou „vyrievania“ ekonomického a spoločenského prostredia krajiny. Problémom v tomto ohľade môže byť veľká spiatosť slovenskej ekonomiky s politickým prostredím. Do istej miery striedanie rôzne orientovaných, ale štandardných politických vedení môže do istej miery pôsobiť pozitívne z hľadiska hľadania vhodného modelu fungovania ekonomiky. Ale vážne zmeny v politickom prostredí, spôsobené neštandardnými subjektmi, zvyšuje zaťaženie ekonomiky a spomaľuje mieru dobiehania západných krajín. V tomto ohľade už má Slovenská Republika dosť skúseností.

6 Zoznam použitej literatúry

6.1 Knižné publikácie

- Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D.: *Ekonomie*. Nakladateľstvo Svoboda, Praha 1995
- Rusmichová, L., Soukup, J.: *Makroekonomie – základní kurs*. Melandrium 1997
- Holman, R.: *Makroekonomie – středně pokročilý kurs*. Nakladatelství C.H.Beck, 2004
- Stratégia reformy zdravotníctva, informatívny materiál prerokovaný Vládou Slovenskej Republiky 12.3.2003 a vzatý na vedomie
- Koncepcia poskytovania zdravotnej starostlivosti v SR, informatívny materiál prerokovaný Vládou Slovenskej Republiky 2.12.2003 a vzatý na vedomie
- Zachar, D.: *Reforms in Slovakia 2003-2004*. Milan Kisztnér – PR1, Bratislava 2004
- Zachar, D.: *Reforms in Slovakia 2004-2005*. ŠOPA PRINT, f.o., Bratislava 2005
- Garelli, S., IMD: *IMD World Competitiveness Yearbook 2006*. IMD – Institute for Management Development, Lausanne 2006
- Porter, M.E., Schwab, K., Lopez-Claros, A., Sala-i-Martin, X.: *The Global Competitiveness Report 2006-2007*, Palgrave Macmillan, Švajciarsko 2006
- Rôzne vydania denníka SME v rokoch 2003-2006*

6.2 Elektronické zdroje

- www.statistics.sk – *webové stránky Štatistického Úradu Slovenskej Republiky*
- www.ineko.sk – *webové stránky inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy*
- www.rokovania.sk – *webové stránky Úradu vlády Slovenskej Republiky*
- www.reformazdravotnictva.sk – *webové stránky venované reforme zdravotníctva*
- www.nbs.sk – *webové stránky Národnej Banky Slovenska*
- www.imd.ch – *webové stránky švajčiarskeho Institute for Management Development*
- www.weforum.org – *webové stránky Svetového Ekonomického fóra*
- www.wikipedia.org – *webové stránky on-line encyklopédie*
- www.sme.sk – *webové stránky slovenského denníku SME*
- www.hnonline.sk – *webové stránky spravodajského serveru Hospodárskych novín*